

УДК 355/359

МОДЕЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ПОСТРЕВОЛЮЦІЙНОЇ УКРАЇНИ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР

Головченко В. І.

Доктор політичних наук, професор, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. В статті, із застосуванням політико-системного, структурно-функціонального й компаративного методів дослідження, здійснено спробу окреслити оптимальну модель зовнішньої політики України, крізь призму основних переваг і ризиків для неї в умовах збройної агресії Росії, що зруйнувала неоліберальні та неофункціональні засади миру та стабільності в Європі. Оскільки внаслідок відвертого пограння Кремлем норм і принципів міжнародного права проблеми національної безпеки України вийшли на глобальний рівень, проаналізовано ймовірні чотири варіанти її стратегічного вибору в міжнародній діяльності:

- 1) нейтралітет (неприєднання);
- 2) європейська інтеграція (без вступу в НАТО) чи «фінляндизація»;
- 3) євроатлантична інтеграція з набуттям повноправного членства в Альянсі;
- 4) регіональне партнерство.

Хоча євроатлантична інтеграція є найбільш надійним шляхом гарантування національної безпеки й суверенітету України, брак суспільного консенсусу й часу для реформ та набуття відповідних критеріїв для вступу в НАТО і ЄС зумовлює для офіційного Києва доцільність налагодження асиметричного військово-політичного партнерства зі США.

Ключові слова: агресія, безпека, демократія, держава, зовнішня політика, інтеграція, партнерство, суверенітет.

Постановка проблеми. Перемога Революції гідності в лютому 2014 р. надала чи не останній шанс для подолання «кризи неспроможності» незалежної України й утвердження незворотності вибору, зробленого на Євромайдані на користь євроатлантичних цінностей. Але за такий стратегічний цивілізаційний і структурний прорив Україні довелося зазнати неспровокованої збройної агресії з боку Росії (усупереч нормам міжнародного права й низці чинних міжнародних договорів), анексії нею Криму та організованого й збройно підтриманого Кремлем сепаратистського заколоту в Донецькій і Луганській областях. Постреволюційна українська влада зазнала випробування не лише на вміння ефективно протидіяти російському силовому тиску та на здатність реально розпочати й просувати системні реформи, але й на спроможність організації міжнародно-політичного забезпечення згаданого вибору України – передусім розроблення оптимальної моделі її зовнішньої політики, що гарантувала б національну безпеку.

Агресивна й зухвала поведінка Росії брутально порушила суверенітет України та зруйнувала її територіальну цілісність, знехтувала базові норми й принципи міжнародного права, поставила архітектуру європейської безпеки й «вестфальську» модель світового устрою перед серйозними випробуваннями, небаченими з часів холодної війни. Таким чином, проблеми національної безпеки України вийшли за межі її державних кордонів і набули регіонального та глобального виміру.

Мета статті – окреслити раціональну модель зовнішньої й безпекової політики постреволюційної України, крізь призму основних переваг і ризиків для держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Автор уже вдавався до аналізу й прогнозування оптимального стратегічного напрямку зовнішньої політики України після перемоги Революції гідності 2014 р. [1], а також використав окремі напрацювання вітчизняних учасників проекту, ініційованого американським безпартійним Фондом Маршалла для компаративного дослідження нових загроз європейській безпеці після силової анексії Росією Криму [2].

Основні результати дослідження. Майже десятиліття тому радник Президента США В. Клінтона й старший науковий співробітник Ради з міжнародних відносин М. Мандельбаум у книзі з обнадійливою назвою «Світанок миру в Європі» досить несподівано для західної аналітичної спільноти (це був рік поразки Росії в 1-й Чеченській війні й підписання відомих Хасавюртських угод) наголосив: «Сьогодні найнебезпечнішим місцем на континенті є кордон між Росією та Україною... Зусилля Росії, спрямовані на поглинання цілої України або її частини, чи розвал цієї країни, що буде результатом цілеспрямованої політики відтворення великої Російської держави, чи то внаслідок будь-якого поєднання цих двох чинників, якщо до цього дійде, матимуть серйозні наслідки для всієї Європи. Вони можуть істотно пошкодити, а може навіть цілком знищити спільно вироблене після закінчення холодної війни відчуття безпеки. Росія після успішного поглинення України знову може стати міжнародною потугою, що вестиме політику експансії на Захід і становитиме серйозну загрозу для цілої Європи» [3, р. 200].

«Призупинення» Кремлем у липні 2007 р. чинності Договору про звичайні збройні сили в Європі 1990 р. було першим попереджувальним сигналом, але саме «Стара Європа» (в лиці ФРН, Франції й Італії) заблокувала ухвалення Планів дій щодо членства в НАТО для України й Грузії (та Македонії) на квітневому саміті Альянсу в Бухаресті 2008 р. (де В. Путін на закритому засіданні Ради Росія – НАТО відверто пояснив Дж. Бушу-молодшому, що «Україна – це навіть не держава» і досить прозоро натякнув, що в разі прийняття в НАТО України вона просто припинить існування), а після російського вторгнення в Грузію через чотири місяці Європа звинуватила в розв'язанні війни не агресора, а жертву, й обрала за краще вести «звичайний бізнес» із нападником.

У результаті було підписано кілька вигідних військових контрактів, які остаточно дозволили Кремлю значно модернізувати російську армію; європейські лідери – від Г. Шредера до Н. Саркозі, від С. Берлусконі до В. Клауса намагалися сподобатися В. Путіну й занедбали національну оборону своїх держав: у 2012 р. Франція виділила на неї аж 1,9% від ВВП, Італія – 1,69%, Німеччина – 1,35%, а Чехія – 1,13% (Україна – 2,77%), що не сягало навіть визначеного Альянсом мінімуму в 2% ВВП. Тобто Європа сама себе демобілізувала й роззброїла, незважаючи на дедалі більш виразні ознаки того, що Росія як держава-продовжувач «імперії зла» – СРСР ставала з кожним місяцем більш націоналістичною й реваншистською.

Тому на сьогодні готовність ЄС до одностайної протидії серйозним збройним конфліктам чи прямій військовій агресії є вкрай низькою, оскільки безпекова політика Євросоюзу базується на застосуванні нормативних інструментів, тобто «м'якої сили». Вона ще може бути ефективною для підтримання стабільності, але цілком неприйнятна для нейтралізації жорстких викликів у сфері безпеки. Загалом політика безпеки ЄС є компромісним симбіозом національних інтересів його провідних учасників – ФРН, Франції, Великої Британії й Італії. У кожній з перелічених держав є власний погляд на організацію безпеки в Європі, так само як і кожен актор має власний рівень взаємозалежності з Російською Федерацією.

Це набуває вирішального значення для України, оскільки в кризових для неї ситуаціях від чільних членів ЄС знадобляться швидкі й координовані дії, ймовірність яких нині залишається невисокою (це наочно продемонстрували драматичні перипетії ухвалення різного рівня економічних санкцій Євросоюзу проти Росії задля стримування її військової агресії).

З розпадом СРСР і проголошенням незалежності Україна мала декілька ймовірних напрямів побудови власних взаємин із потужними «полюсами сили» на світовій арені:

а) однобічна орієнтація на один із «полюсів сили», тобто на глобального чи регіонального лідера, що могло надати певні тактичні переваги, але стратегічно загрожувало повною геополітичною залежністю від т. зв. «демократичної» Росії в разі «другого Переяслава»;

б) нейтралітет або «позаблоковість», що в умовах знаходження України на перехресті геополітичних інтересів декількох потужних світових гравців могло призвести до поділу держави на відповідні сфери впливу, встановлення тієї чи іншої форми кондомініуму або до ізоляції (автаркії);

в) динамічне балансування між «полюсами сили» – найскладніший шлях, який потребував вираженої зовнішньополітичної стратегії й тактики, але водночас вбачався тогочасним державно-політичним керівництвом України найефективнішим шляхом захисту та реалізації її національних інтересів.

Насправді ж голослівна вітчизняна «розбудова держави» стала синонімом беззмістовних блукань колом, горезвісної «багатовекторності», руйнівного вихолощення у широкого громадського загалу концептів «національної ідеї», «національного інтересу», «патріотизму» та ін. На відміну від посткомуністичних держав Балтії й Центрально-Східної Європи, домінантою міжнародної діяльності України залишалося еквілібристичне маневрування ніж Росією й Заходом, підтримка відносної рівновіддаленості від цих «полюсів сили», що навряд чи відповідало зовнішньополітичним пріоритетам та національним інтересам України в цілому.

Найгіршим було те, що хаотично змінювалися напрями «векторів» і політичні гасла, які суперечили один одному: «постійного», «тимчасового» чи «активного» нейтралітету України й «позаблоковості»; одночасного «стратегічного партнерства» з ЄС, Росією й США; двовекторності; євроатлантичного вибору; європейської і євроатлантичної інтеграції при збереженні «братніх» взаємин із Росією; «проукраїнської» зовнішньої політики; курсу «до Європи разом з Росією», чи з СНД, ЄвразЕс, ЄП, Митним союзом і т. п. Базовою настановою вітчизняної зовнішньої політики стала неучасть України в жодних міжнародних об'єднаннях, які вороже ставляться до Росії, або ж не знаходяться в сфері її геополітичного впливу, оскільки це нібито могло порушити баланс інтересів у посткомуністичній європейській підсистемі міжнародних відносин.

Перманентне збереження дискримінаційного статусу України в світовій торгівлі, припинення кредитування України з боку МВФ і Групи Світового банку, ускладнення стосунків із Парламентською асамблеєю Ради Європи та Європейською комісією, зведення до мінімуму контактів на вищому рівні з лідерами провідних західних держав (на тлі активізації стосунків із Кремлем), послаблення дійсно стратегічного партнерства з Польщею, відчутно жорсткіша позиція Росії в питанні постачання й транспортування енергоносіїв територією України, – все це свідчило про вичерпання можливостей здійснення т. зв. «багатовекторної» політики, вона почала сприйматися як непередбачуваність, непослідовність і навіть слабкість. Зовнішня політика України демонструвала тенденцію до втрати концептуальної стрункості, дедалі більше ставала ситуативною, спрямованою не стільки на перспективу, скільки на вирішення поточних питань.

«Майдан» – 2004 не лише відновив справедливість у встановленні результатів народного волевиявлення, а й зробив серйозну заяву на реабілітацію позитивного міжнародного іміджу та європейської ідентичності України, перед якою відкрилися нові можливості. Після «помаранчевої революції» багатьом у нашій державі також здавалося, що на решті відбувся цивільний шлюб між українським націоналізмом та модерною демократією. Кремль був неготовим до такого розвитку подій, що унеможливив перемогу на чергових президентських виборах В. Януковича, й відверто розгубився. А демократичні держави Заходу вперше всерйоз очікували від незалежної України позитивних змін, однак їх, на жаль, практично не відбулося.

Попри небачену в її новітній історії загальнонародну підтримку й навіть приход до влади на хвилі масових ненасильницьких протестів, українська опозиція не змогла виправдати очікувань. Пріоритети лідерів «помаранчевих» сил (В. Ющенко, Ю. Тимошенко, О. Зінченка, В. Балогі та ін.), усупереч напрацьованим планам вирішення найзагальніших проблем країни й майже абсолютній (первісно) їхній підтримці у Верховній Раді, виявилися викривленими: першочерговим завданням вважалося не здійснення проголошених системних реформ, а перемога над партнером-опонентом. На це були спрямовані енергія й зусилля, що мали б скеровуватися на подолання корупції, обмеження політичного впливу олігархії, впровадження реформ і подолання опору їм.

Зрозуміло, що внутрішні негаразди й чвари в таборі «помаранчевих» перешкодили також подоланню зовнішніх загроз («газові» й «торговельні» війни з Росією, модернізація російського Чорноморського флоту на його базі в Севастополі та ін.) та завадили успішній євроатлантичній і європейській інтеграції України. Тому виграшний для В. Януковича результат президентських виборів 2010 р. виявився не так перемогою «регіоналів», як поразкою «помаранчевих», що змарнували кредит народної довіри й не спромоглися – із суб'єктивних і частково об'єктивних причин – виконати свої обіцянки та піднятися над політичним і особистісним протистоянням, а також подолати спокуси, що створює влада у пострадянській корумпованій державі.

Посилаючись на проголошений у Декларації про державний суверенітет України 1990 р. її намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів, представники потужного російського лобі в керівництві державою актуалізували модель нейтралітету України (вітчизняний еквівалент політики неприєднання). Але в сучасних міжнародно-політичних умовах для України бути нейтральною («позаблоковою») завжди означає утримання від повноцінного вступу в НАТО. Саме задля усунення курсу на євроатлантичну інтеграцію з внутрішньо- й зовнішньополітичного інструментарію, концепт «позаблокового» статусу був внесений до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.

Таким чином, незважаючи на величезну військово-стратегічну перевагу Росії, що має четверті/п'яті в світі за чисельністю Діючі армію й флот, а також досягла ракетно-ядерного паритету зі США, керівництво держави ризикнуло вдатися до політики неприєднання на підставі гарантій безпеки, наданих Україні Сполученими Штатами, Великою Британією й Росією за Будапештським меморандумом від 5 грудня 1994 р. та низкою інших міжнародно-правових документів, зокрема чинними українсько-російським договором про дружбу, співробітництво і партнерство 1997 р. та українсько-російським договором про державний кордон 2003 р.

Наголошувалося також на тому, що «позаблоковий» статус сприятиме досягненню загальнонаціонального консенсусу щодо зовнішньополітичних і безпекових пріоритетів та

не завадить Україні реалізовувати стратегію підтримки рівноваги в її міжнародній діяльності. А поєднання фактично нейтральної зовнішньої політики з модернізованою, добре озброєною та навченою армією, просякнутою готовністю стати до бою, здатне було захистити «позаблокову» Україну від військових криз і конфліктів. Водночас нейтральний статус, мовляв, не завадить державі застосовувати збройні сили для нейтралізації традиційних і нових загроз (приміром, міжнародного тероризму), а також для ефективної участі в гуманітарних інтервенціях та миротворчих операціях під егідою ООН.

Зрештою, відмова України від членства в НАТО, на переконання апологетів «позаблоковості» («червоний директорат», що залежний від російського ринку; пенсіонери, які ностальгують за «світлим» радянським минулим; численне населення східних і південно-східних областей, що вороже ставиться до Заходу під впливом потужної кремлівської пропаганди; песимісти, які розчаровані відвертим небажанням «Старої Європи» прийняти Україну в ЄС), сприяла б поновленню безконфліктних відносин із Росією, поліпшенню зовнішніх умов для соціально-економічного розвитку держави.

Та й не лише країни Південної Європи, Франція й Туреччина – члени Північноатлантичного альянсу, а й більшість пострадянських держав (за винятком республік Балтії, Грузії й Молдови) висловлювалися на користь вище окресленої моделі, що, на їхній погляд, дозволила б уникнути негативної реакції Росії та викреслила б із порядку денного потребу самовизначатись щодо вступу України в НАТО і ЄС.

Насправді ж модель зовнішньої політики на засадах нейтралітету й неприєднання стала згубною для нашої держави, оскільки, по-перше, «позаблокова» Україна виявилася цілком неготовою до протистояння збройній агресії колишнього «стратегічного партнера», будучи кардинально знесиленою за президентства В. Януковича у військовому сенсі (в порівнянні навіть із рівнем конвенційного озброєння на момент проголошення незалежності). Справа дійшла до того, що указом В. Януковича від 14 жовтня 2013 р. було скасовано обов'язковий призов громадян України на строкову військову службу у збройні сили та інші військові формування (крім призову до Внутрішніх військ МВС, на які й спирався злочинний режим).

«Позаблоковий» міжнародно-політичний статус може ефективно спрацювати тільки за умови, що національна безпека держави досягається іншими засобами – нормативно-правовими й організаційними. Такий статус є дієвим лише в конкурентних системах міжнародних відносин, де ймовірність збройної агресії низька. Наразі ж Україна опинилася в полярно протилежній ситуації: частина її території анексована й окупована, а рівень військової агресії з боку набагато потужнішої суміжної держави, що зруйнувала всі існуючі міжнародно-правові можливості захисту безпеки України, – надзвичайно високий. Причому, на відміну від тітовської Югославії доби холодної війни, в нейтральній Україні немає варіанту стримати агресора погрозами приєднатися до конкуруючого військово-політичного блоку (НАТО). Навіть у випадку обміну «позаблокового» статусу на істотні поступки з боку Кремля (передусім повернення Україні Криму як головної з них), Росія продовжуватиме створювати довгострокову безпосередню загрозу Україні на шляху її євроінтеграції, активно використовуючи методи «гібридної війни» й вдаючись до державної підтримки тероризму.

Реалізація ж в Україні запропонованої окремими вітчизняними аналітиками «швейцарської» моделі озброєного нейтралітету, вимагатиме істотних змін національного законодавства задля, по-перше, надання населенню права легального володіння нарізною зброєю, а по-друге, заснування системи державних виплат для компенсації втрати прибутку роботодавцями за дні проходження військової служби працівниками підприємств і

компаній. Крім того, кадрово-міліційна армія «швейцарської» моделі вимагатиме від України швидкого переоснащення військ сучасними видами озброєнь, що означатиме чималі фінансові витрати, малоімовірні з огляду на сумний стан вітчизняної економіки. Дискусійними є й неминуча значна мілітаризація суспільства та зростання ролі й авторитету армії в житті держави в разі впровадження «швейцарської» моделі гарантування національної безпеки.

Ескалація військової агресії Росії після анексії нею Криму актуалізувала серед широкого загалу ідею т. зв. «фінляндизації» зовнішньої й безпекової політики України, тобто продовження курсу євроінтеграції без навіть гіпотетичного членства в НАТО. Щоправда, позірною аналогією з Фінляндією є недоречною, оскільки офіційний Гельсінкі ніколи не відмовлявся від вступу в Альянс [4], а наразі всерйоз розглядає такий варіант внаслідок агресивної поведінки Росії. Проте прихильники моделі «фінляндизації», в т. ч. ділові кола й політики, що усвідомлюють потребу глибоких внутрішніх реформ у відповідності до західних норм і стандартів, вказують на доволі невизначені перспективи вступу України в НАТО, а повноцінне членство в Альянсі видається їм недостатнім для вирішення безпекових проблем Центрально-Східної Європи, оскільки готовність Альянсу задіяти щодо країн «Молодої Європи» відомі положення ст. 5 Вашингтонського договору 1949 р. – під сумнівом.

На користь зазначеної моделі зовнішньої політики України є й те, що в разі успішного проведення всеохоплюючих системних реформ (передусім правової, антикорупційної, податкової, військової, адміністративної й освітньої) євроінтеграційний курс держави отримав би нові імпульси й можливості аж до повноцінного членства в ЄС. Водночас Україна зберегла б конструктивне партнерство з Альянсом у сферах, що становлять взаємну зацікавленість (включно з миротворчими операціями під егідою НАТО), а також можливість співпраці з Росією на базі спільних економічних інтересів (насамперед щодо безпеки й енергетики), залишаючись на різних позиціях з інших питань. Зрештою, «фінляндизація» зовнішньої й безпекової політики України в середньостроковій перспективі начебто дала б вигравш часу для підвищення обороноздатності збройних сил держави.

Звичайно, модель «фінляндизації» передбачає помітно менші обмеження на зовнішню політику України, ніж сумнозвісна «позаблоковість», але такий сценарій залишить державу з мінімальними гарантіями безпеки. Адже як і вищезгадана комуністична Югославія за правління Й. Тіто, Фінляндії вдалося зберегти суверенітет під час холодної війни завдяки перманентному протистоянню в Європі НАТО і Організації Варшавського договору. Тоді будь-яка спроба Кремля порушити «правила гри» спричинила б рух уряду Фінляндії в бік Альянсу з розрахунком на готовність блоку протидіяти радянській агресії. На сьогодні міжнародно-політична ситуація в Європі якісно інша, тому «фінляндизація» України аж ніяк не надасть достатніх гарантій безпеки в разі поновлення військової агресії з боку Росії.

Безперечно, збройна агресія Росії здатна збільшити в Україні число прибічників «фінляндизації» її зовнішньополітичного курсу за рахунок тих громадян, хто має сумнів щодо військової ефективності Альянсу й прагне уникнути повторення нового жорсткого протистояння з Кремлем. Але зазначена модель не усуне «конфлікт інтересів» в українському суспільстві: з одного боку, «фінляндизацію» відкинуть проросійські партії (колишні комуністи й экс-«регіонали») як прозахідну за сутністю, а з іншого – та частина громадськості, що твердо зорієнтована на Захід, поставиться підозріло чи навіть негативно до «фінляндизації», оскільки шукатиме більш дієвих засобів стримування російського експансіонізму.

Адже не існує жодних гарантій, що Кремль припинить силові спроби завадити тіснішому партнерству України з ЄС (а в разі гіпотетичного членства нашої держави в Євросоюзі вимагатиме від офіційного Києва не брати участі в Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки), як і порушити інші прояви незалежної зовнішньої політики України. Прийняття фінської моделі безпеки також передбачає укладення низки домовленостей із Кремлем, що обов'язково передбачатимуть відмову від захисту окремих національних інтересів України. Йдеться передусім про офіційне визнання Києвом втрати Криму, відмову від євроатлантичної інтеграції й партнерських взаємин зі США та ін.

Активний спротив Кремля підписанню Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наочно засвідчив те, що сучасну «фінляндизацію» в Кремлі розуміють по-своєму: не лише як відмову України від вступу в Альянс, а і як «право вето» Москви на будь-які зовнішньополітичні акції офіційного Києва. Зрозуміло, що така версія гарантування національної безпеки є цілком неприйнятною для України.

І останнє (за переліком, а не значенням): попри поділ Фінляндії між Новгородською республікою й Шведським королівством за Оріхівським миром 1323 р. і остаточне завоювання країни Російською імперією у Фінляндській війні зі Швецією 1808-1809 рр., в державній міфології Кремля Фінляндія ніколи не виступала й не виступає невід'ємною частиною т. зв. «руського мира». А Україна завжди була й залишається наріжним каменем російського міфологічного простору, «без якого неможливий розвиток Росії». Це значною мірою зумовлює вкрай жорстку політику Кремля на українському напрямку й готовність В.Путіна задіяти будь-які ресурси для недопущення успішної реалізації «українського проекту» й утримання України в орбіті свого геополітичного контролю.

Таким чином, за сучасних критичних обставин, спричинених збройною агресією Росії, єдиним реальним шляхом захисту суверенітету й територіальної цілісності України є набуття нею членства в НАТО – найбільш ефективній глобальній організації колективної безпеки, здатній швидко й надійно мінімізувати як «жорсткі», так і «м'які» виклики національній безпеці. Реалізація ж у зовнішній політиці України моделі «позаблоковості» в різних формах по-суті призвела до цілковитої беззахисності держави (але не її громадян-патріотів) перед російською агресією. А міжнародно-правові гарантії для нашої країни, що опинилася в «сірій зоні безпеки» Центрально-Східної Європи, виявилися пустопорожніми. Тому вповні логічною була рекомендація Верховної Ради України в. о. Президента України в постанові «Про додаткові заходи для зміцнення обороноздатності України у зв'язку з агресією Російської Федерації» від 17 квітня 2014 р. щодо невідкладного відновлення призову до збройних сил. Це було реалізоване в указі О. Турчинова від 1 травня того ж року, а 29 грудня того ж року Президент України П. Порошенко підписав закон про скасування позаблокового статусу держави, ухвалений тижнем раніше конституційною більшістю депутатів Верховної Ради.

«Фінляндизація» зовнішньої політики, звичайно, частково долає вади «позаблоковості», але специфіка сприйняття України в Росії унеможливує реалізацію такої моделі. Ставка ж на субрегіональне оборонне співробітництво вже робилася за президентства Л.Кравчука (концепція Балто-Чорноморського союзу чи «Міжмор'я» [5, р. 237-456]), але швидко виявилася беззмисловою з огляду на стратегічний вибір колишніх учасників Варшавського договору на користь вступу в НАТО й незаперечне силове домінування Росії в регіоні.

Тому лише отримання повноцінного членства в Альянсі та Євросоюзі (причому саме в такій послідовності, як засвідчує досвід усіх держав ЄС, за винятком Австрії, Фінляндії й Швеції) є найбільш ефективним шляхом зміцнення й гарантування національної без-

пеки України. Але головною перешкодою для реалізації такої моделі зовнішньої політики нашої держави є навіть не російська анексія Криму й часткова військова окупація Донецької та Луганської областей (з перспективою переростання її в «заморожений конфлікт»), а потреба часу, якого в Україні немає.

Глибоке реформування її політичної й фінансово-економічної системи може тривати десятиліттями, а силова протидія Росії залишатиметься максимальною, й подолання її (не говорячи вже про переважно антиукраїнську позицію окремих провідних членів НАТО і ЄС, особливо Італії й Франції) виявиться надзвичайно складним завданням. Слід врахувати й те, що вступ до Альянсу завжди був чутливим чинником для українського загалу, й аж до початку військової агресії Росії більшість українців (абсолютна чи відносна) традиційно виступала проти. Хоча останнім часом прихильників євроатлантичної інтеграції стало більше, членство України в НАТО залишилося найгострішим зовнішньополітичним питанням для суспільства.

В такому контексті, на глибоке переконання автора, критичної важливості для гарантування національної безпеки й успіху політичного та економічного реформування України набуває її стратегічне партнерство зі США, що безсумнівно корисне й для цілого регіону Центрально-Східної Європи [6]. Одноставне голосування 11 грудня 2014 р. в Сенаті й Палаті представників Конгресу США за «Акт на підтримку свободи в Україні» [7], а також подальше просування ідеї надання Україні летальної зброї головою Об'єднаного комітету начальників штабів генералом М.Демпсі, міністром оборони США Е. Б. Картером і директором Національної розвідки США Дж. Клеппером засвідчили реальну можливість набуття нашою державою статусу «головного союзника США поза НАТО» («Major Non-NATO Ally»).

З часу законодавчого оформлення в 1989 р., цей статус був наданий 15-ти державам: від Аргентини й Марокко [8] до Австралії й Південної Кореї та Японії [9]. Такі двосторонні альянси зазвичай формуються проти певного ворога чи загрози і як правило працюють краще від багатосторонніх. Не випадково й Ізраїль та Єгипет, Пакистан і Таїланд зробили ставку на США, опинившись перед надто високим ризиком регіональної нестабільності, чи зіткнувшись із потужним сусідом-суперником. Тому вже 21 липня 2014 р. Президент України П. Порошенко заявив, що є підстави звернутися до Конгресу США про надання Україні спеціального статусу – головного союзника поза блоком НАТО.

Висновки. Аналогом стратегічного військово-політичного партнерства України зі США міг стати регіональний Балто-Чорноморський безпековий союз, але наразі наша держава опинилася між двома військово-політичними блоками – очолюваним Сполученими Штатами Альянсом і Росією, з її союзниками по Організації договору про колективну безпеку, що не залишає офіційному Києву альтернативи моделі стратегічного військово-політичного партнерства зі США.

Список використаної літератури

1. Hołowczenko W. Rewolucja godności – 2014 jako proba przezwyciężenia kryzysu politycznego na Ukrainie / Wołodymyr Hołowczenko // Politeja (Krakow) : Studia Ukrainskie. – 2015. – Nr 2 (34/1). – S. 269-280.
2. The Black Sea Trust for Regional Cooperation: A Project of the German Marshall Fund. – Kyiv, 2014. – 40 p.
3. Mandelbaum M. The Dawn of Peace in Europe / Michael Mandelbaum. – New York : Twentieth Century Fund Press, 1996. – 207 p.

4. «Finlandization» in Action: Helsinki's Experience with Moscow / Intelligence Report, August 1972 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/14/esau-55.pdf.
5. Chodakiewicz, Marek Jan. *Intermarium: The Land between the Black and Baltic Seas* / Marek Jan Chodakiewicz. – New Brunswick, New Jersey : Transaction Publishers, 2012. – 568 p.
6. S. 2277 – Russian Aggression Prevention Act of 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2277/text>.
7. H. R. 5859 – Ukraine Freedom Support Act of 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/5859/>.
8. US rewards Morocco for terror aid, 4 June 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3776413.stm>.
9. Despeignes P. U. S. wants APEC agenda to include security issues, 10/20/2003 [Електронний ресурс] / Peronet Despeignes. – Режим доступу: http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2003-10-19-us-apec_x.htm.

MODEL OF POST-REVOLUTIONARY UKRAINE'S FOREIGN POLICY: SECURITY DIMENSION

Holovchenko V. I.

Doctor of Political Sciences, Professor, The Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Abstract. *In this article an attempt was made to define an optimal model of the Ukrainian foreign policy, using political and systemic, structural and functional and comparative research methods, in the light of the main advantages and risks for it in terms of military aggression that destroyed the neoliberal and functional principles of peace and stability in Europe. As a result of outright denial by the Kremlin of international law norms and principles, national security problems of Ukraine entered the global level, four possible options for its strategic choice in international activities was analyzed:*

- 1) *neutrality (nonalignment);*
- 2) *European integration (without joining NATO) or «finlandization»;*
- 3) *Euro-Atlantic integration of full membership in the Alliance;*
- 4) *regional partnership.*

Although the Euro-Atlantic integration is the most reliable way to guarantee national security and sovereignty of Ukraine, lack of public consensus and the times for reform and acquiring appropriate criteria for joining NATO and the European Union leads official Kyiv to advisability of establishing asymmetric political and military partnership with the United States.

Key words: *aggression, democracy, foreign policy, integration, security, sovereignty, state, partnership.*

Referances

1. Hołowczenko W. Rewolucja godności – 2014 jako proba przezwyciężenia kryzysu politycznego na Ukrainie / Wołodymyr Hołowczenko // Politeja (Krakow) : Studia Ukrainskie. – 2015. – Nr 2 (34/1). – S. 269-280.
2. The Black Sea Trust for Regional Cooperation: A Project of the German Marshall Fund. – Kyiv, 2014. – 40 p.
3. Mandelbaum M. *The Dawn of Peace in Europe* / Michael Mandelbaum. – New York : Twentieth Century Fund Press, 1996. – 207 p.
4. «Finlandization» in Action: Helsinki's Experience with Moscow / Intelligence Report, August 1972 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/14/esau-55.pdf.
5. Chodakiewicz, Marek Jan. *Intermarium: The Land between the Black and Baltic Seas* / Marek Jan Chodakiewicz. – New Brunswick, New Jersey : Transaction Publishers, 2012. – 568 p.

6. S. 2277 – Russian Aggression Prevention Act of 2014 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2277/text>.
7. H. R. 5859 – Ukraine Freedom Support Act of 2014 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/5859>.
8. US rewards Morocco for terror aid, 4 June 2004 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3776413.stm>.
9. Despeignes P. U. S. wants APEC agenda to include security issues, 10/20/2003 [Electronic resource]. – Режим достпу: http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2003-10-19-us-apec_x.htm.

МОДЕЛЬ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ПОСТРЕВОЛЮЦИОННОЙ УКРАИНЫ: ИЗМЕРЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ

Головченко В. И.

Доктор политических наук, профессор, Институт международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *В статье, с использованием политико-системного, структурно-функционального и компаративного методов исследования, сделана попытка определить оптимальную модель внешней политики Украины, сквозь призму главных преимуществ и рисков для нее в условиях вооруженной агрессии России, разрушившей неolibеральные и неофункциональные основы мира и стабильности в Европе. Поскольку вследствие откровенного попрания Кремлем норм и принципов международного права проблемы национальной безопасности Украины вышли на глобальный уровень, проанализированы вероятные четыре варианта ее стратегического выбора в международной деятельности:*

- 1) *нейтралитет (неприсоединение);*
- 2) *европейская интеграция (без вступления в НАТО) или «финляндизация»;*
- 3) *евроатлантическая интеграция с приобретением полноправного членства в Альянсе;*
- 4) *региональное партнерство.*

Хотя евроатлантическая интеграция является наиболее надежным способом гарантирования национальной безопасности и суверенитета Украины, недостаток общественного консенсуса и времени для реформ, а также достижения соответствующих критериев для вступления в НАТО и ЕС обуславливает для официального Киева целесообразность налаживания асимметричного военно-политического партнерства с США.

Ключевые слова: *агрессия, безопасность, внешняя политика, государство, демократия, интеграция, партнерство, суверенитет.*